

УДК: 616.12-008.331

Bobojonov S.S.

Katta o'qituvchi

Farg'ona jamoat salomatligi tibbiyot instituti,

Farg'ona shahri. O'zbekiston

YURAK QON TOMIR KASALLIKLARI VA OG'IZ BO'SHLIG'I GIGIYENASINING O'ZARO BOG'LIQLIK MEXANIZMLARI

Annotatsiya

Yurak-qon tomir kasalliklari (YQTK) hozirgi kunda butun dunyo bo'yicha o'lim va nogironlikning yetakchi sababi bo'lib qolmoqda. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, yurak ishemik kasalligi, arterial gipertenziya va insult umumiy mortalitet tuzilmasida asosiy o'rinni egallaydi. So'nggi yillarda YQTK rivojlanish mexanizmlariga bo'lgan ilmiy qarashlar sezilarli darajada kengaydi va kasallik patogenezida nafaqat gemodinamik va metabolik omillar, balki surunkali yallig'lanish, endotelial disfunksiya hamda infeksiya faktorlarning roli tobora muhim ahamiyat kasb etayotgani aniqlandi.

Kalit so'zlar: Gipertoniya kasalligi, gigiyena, profilaktika, periodontit.

Bobojonov S.S.

Senior Lecturer

Fergana medical institute of Public Health,

Fergana city, Uzbekistan

MECHANISMS OF THE INTERRELATIONSHIP BETWEEN CARDIOVASCULAR DISEASES AND ORAL HYGIENE

Abstract

Cardiovascular diseases (CVDs) currently remain the leading cause of mortality and disability worldwide. According to data from the World Health

Organization, ischemic heart disease, arterial hypertension, and stroke occupy a central place in the overall structure of mortality. In recent years, scientific perspectives on the mechanisms underlying the development of CVDs have significantly expanded, revealing that not only hemodynamic and metabolic factors but also chronic inflammation, endothelial dysfunction, and infectious factors play an increasingly important role in the pathogenesis of these diseases.

Keywords: Hypertension, hygiene, prevention, periodontitis

Kirish

Og‘iz bo‘shlig‘i gigiyenasi va parodont kasalliklari uzoq vaqt davomida faqat stomatologik muammo sifatida qaralgan bo‘lsa, hozirgi kunda ularning organizmga sistemik ta‘hiri mavjudligi ilmiy jihatdan isbotlanmoqda. Parodontit — bu og‘iz bo‘shlig‘ida surunkali yallig‘lanish jarayoni bo‘lib, u mikroorganizmlar va immun mediatorlar orqali qon aylanish tizimiga ta‘sir ko‘rsatadi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, parodont kasalliklari yurak-qon tomir tizimida yallig‘lanish jarayonlarini kuchaytirishi, ateroskleroz rivojlanishini tezlashtirishi va yurak-qon tomir asoratlari xavfini oshirishi mumkin.

So‘nggi o‘n yilliklarda o‘tkazilgan ko‘plab epidemiologik, klinik va eksperimental tadqiqotlar og‘iz bo‘shlig‘i gigiyenasi holati bilan yurak ishemik kasalligi, arterial gipertenziya, yurak yetishmovchiligi va insult o‘rtasida muhim bog‘liqlik mavjudligini ko‘rsatmoqda. Shu bilan birga, parodont patogenlarining aterosklerotik blyashkalarda aniqlanishi, yallig‘lanish markerlarining oshishi va endotelial funksiyaning buzilishi bu ikki tizim o‘rtasidagi patofiziologik bog‘liqlikni yanada yaqqol tasdiqlaydi.

Mazkur maqolaning maqsadi — zamonaviy ilmiy adabiyotlar asosida og‘iz bo‘shlig‘i gigiyenasi buzilishi va yurak-qon tomir kasalliklari o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni tahlil qilish, ularning patogenetik mexanizmlarini yoritish hamda ushbu yo‘nalishda profilaktik va klinik yondashuvlarning ahamiyatini ko‘rsatib berishdan iborat.

Tekshiriah usullari

So‘nggi yillarda olib borilgan ilmiy tadqiqotlar yurak-qon tomir kasalliklari va og‘iz bo‘shlig‘i gigiyenasi o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni tobora chuqurroq yoritib bermoqda. Ushbu bog‘liqlik faqatgina umumiy xavf omillari bilan izohlanib qolmasdan, balki aniq patofiziologik mexanizmlar orqali amalga oshishi isbotlanmoqda. Parodontitning surunkali yallig‘lanish o‘chog‘i sifatida organizmda past darajali, ammo uzluksiz sistemik yallig‘lanishni yuzaga keltirishi yurak-qon tomir patologiyalarining rivojlanishida muhim rol o‘ynaydi.\

Ko‘plab epidemiologik tadqiqotlarda parodont kasalliklari bilan og‘rigan bemorlarda yurak ishemik kasalligi, arterial gipertenziya va insult uchrash chastotasi sezilarli darajada yuqori ekanligi aniqlangan. Biroq, ushbu bog‘liqlikning sabab-oqibat munosabatlari hali ham to‘liq aniqlanmagan. Ayrim mualliflar parodontitni yurak-qon tomir kasalliklari uchun mustaqil xavf omili sifatida baholasa, boshqalari uni umumiy metabolik va hayot tarzi omillarining aks etishi deb hisoblaydi.

Shunga qaramasdan, klinik va eksperimental tadqiqotlarda parodontologik davolashdan so‘ng yallig‘lanish markerlarining pasayishi, endotelial funksiyaning yaxshilanishi hamda tomir devori qalinlashuvining sekinlashuvi kuzatilgani og‘iz bo‘shlig‘i gigiyenasining yurak-qon tomir sog‘lig‘iga bevosita ta‘sirini tasdiqlaydi. Ayniqsa, yuqori yurak-qon tomir xavfiga ega bo‘lgan bemorlarda parodont holatini baholash va davolash muhim klinik ahamiyatga ega.

Muhokama jarayonida shuni ta‘kidlash joizki, parodont kasalliklari va yurak-qon tomir patologiyalarining umumiy patogenetik zanjiri — surunkali yallig‘lanish, endotelial disfunktsiya va immun mexanizmlar — profilaktik yondashuvlarni qayta ko‘rib chiqishni talab etadi. Bu holat tibbiyotning turli

sohalari o'rtasida integratsiyalashgan yondashuvni rivojlantirish zaruratini yuzaga keltiradi.

PROFILAKTIK TAVSIYALAR

Yurak-qon tomir kasalliklari va og'iz bo'shlig'i gigiyenasi o'rtasidagi patogenetik bog'liqlikni hisobga olgan holda, profilaktik chora-tadbirlar kompleks, bosqichma-bosqich va multidissiplinar yondashuv asosida amalga oshirilishi lozim. Profilaktika choralarining asosiy maqsadi og'iz bo'shlig'ida surunkali yallig'lanish manbalarini bartaraf etish, sistemik yallig'lanishni kamaytirish va yurak-qon tomir asoratlari xavfini pasaytirishdan iborat.

1. Individual og'iz bo'shlig'i gigiyenasini yaxshilash

Og'iz bo'shlig'i gigiyenasiga rioya qilish parodont kasalliklari va ular bilan bog'liq sistemik asoratlarning oldini olishda asosiy ahamiyatga ega. Quyidagi choralarga amal qilish tavsiya etiladi:

- tishlarni kuniga kamida ikki marta ftorli tish pastasi yordamida tozalash;
- tish oralig'ini maxsus ip (floss), interproksimal cho'tkalar yoki irrigator yordamida tozalash;
- antibakterial og'iz chayish vositalaridan shifokor tavsiyasi asosida foydalanish;
- og'iz bo'shlig'i gigiyenasi bo'yicha bemorlarni muntazam ravishda o'qitish va motivatsiya qilish.

2. Stomatologik nazorat va parodont kasalliklarini erta aniqlash

Parodont kasalliklarini erta aniqlash va o'z vaqtida davolash yurak-qon tomir xavfini kamaytirishda muhim o'rin tutadi. Shu munosabat bilan:

- yiliga kamida 1–2 marta stomatolog ko'rigidan o'tish;
- parodont cho'ntaklar chuqurligini, gingival qonashni va tish harakatchanligini baholash;

- professional gigiyena (tish toshlarini olib tashlash, skeyling va root planing) muolajalarini o'tkazish tavsiya etiladi.

3. Yurak-qon tomir xavfi yuqori bo'lgan bemorlarda integratsiyalashgan yondashuv

Arterial gipertenziya, qandli diabet, yurak ishemik kasalligi va surunkali yurak yetishmovchiligi bilan og'rigan bemorlarda og'iz bo'shlig'i holatini baholash alohida ahamiyatga ega. Bunday bemorlarda:

- kardiolog va stomatolog o'rtasida hamkorlikni yo'lga qo'yish;
- parodont holatini yurak-qon tomir xavfini baholash jarayoniga kiritish;
- yallig'lanish markerlarini (CRP va boshqalar) nazorat qilish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

4. Umumiy xavf omillarini kamaytirish

Og'iz bo'shlig'i va yurak-qon tomir kasalliklari umumiy xavf omillariga ega ekanligini hisobga olgan holda quyidagi profilaktik choralarga e'tibor qaratish zarur:

- chekishni to'liq to'xtatish;
- sog'lom ovqatlanish (to'yingan yog'lar va tez hazm bo'ladigan uglevodlarni cheklash);
- tana vaznini me'yorida ushlab turish;
- muntazam jismoniy faollik;
- stressni kamaytirish va uyqu rejimini me'yorlashtirish.

5. Aholini xabardor qilish va tibbiy savodxonlikni oshirish

Aholi orasida og'iz bo'shlig'i gigiyenasining yurak-qon tomir sog'lig'iga ta'siri haqida tushunchani oshirish profilaktikaning muhim yo'nalishlaridan biridir. Shu maqsadda:

- profilaktik ko'riklar davomida bemorlarga tushuntirish ishlari olib borish;
- tibbiyot muassasalarida ma'lumot beruvchi materiallar tarqatish;
- ommaviy axborot vositalari orqali sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish tavsiya etiladi.

CHEKLOVLAR VA KELAJAKDAGI TADQIQOT YO‘NALISHLARI

Tadqiqot cheklovlari

Yurak-qon tomir kasalliklari va og‘iz bo‘shlig‘i gigiyenasi o‘rtasidagi bog‘liqlik bo‘yicha mavjud ilmiy adabiyotlar muhim ma’lumotlarni taqdim etganiga qaramasdan, bir qator cheklovlarga ega. Avvalo, aksariyat epidemiologik tadqiqotlar kuzatuv xarakteriga ega bo‘lib, ular asosida sabab-oqibat munosabatlarini aniq belgilash imkoniyati cheklangan. Parodont kasalliklari va yurak-qon tomir patologiyalari o‘rtasidagi aniqlangan assotsiatsiyalar ko‘pincha umumiy xavf omillari — chekish, qandli diabet, semizlik va ijtimoiy-iqtisodiy holat — bilan chalkashib ketishi mumkin.

Ikkinchidan, parodont kasalliklarini baholashda qo‘llaniladigan diagnostik mezonlarning turli tadqiqotlarda bir xil emasligi natijalarni taqqoslashni qiyinlashtiradi. Ayrim ishlar gingivitni, boshqalari esa faqat og‘ir parodontit holatlarini hisobga olgan bo‘lib, bu heterogenlik ilmiy xulosalarning umumlashtirilishini cheklaydi.

Uchinchidan, parodontologik davolashning yurak-qon tomir natijalariga ta’sirini baholovchi randomizatsiyalangan klinik tadqiqotlar soni hozircha yetarli emas. Mavjud klinik ishlar asosan qisqa muddatli yallig‘lanish markerlari va endotelial funksiyaga qaratilgan bo‘lib, uzoq muddatli klinik natijalar (miokard infarkti, insult, mortalitet) kam o‘rganilgan.

Kelajakdagi tadqiqot yo‘nalishlari

Kelgusida yurak-qon tomir tizimi va og‘iz bo‘shlig‘i gigiyenasi o‘rtasidagi bog‘liqlikni yanada chuqurroq tushunish uchun quyidagi yo‘nalishlarda tadqiqotlar olib borilishi maqsadga muvofiq hisoblanadi:

1. Yirik randomizatsiyalangan klinik tadqiqotlar

Parodont kasalliklarini davolashning yurak-qon tomir asoratlari rivojlanishiga ta'sirini baholash uchun uzoq muddatli, yirik va randomizatsiyalangan klinik tadqiqotlar o'tkazish zarur.

2. Standartlashtirilgan diagnostik mezonlarni ishlab chiqish

Parodont holatini baholashda yagona klinik va laborator mezonlardan foydalanish tadqiqotlar o'rtasidagi taqqoslanishni yaxshilaydi va ilmiy xulosalarning ishonchliligini oshiradi.

3. Biomarkerlar va molekulyar mexanizmlarni o'rganish

Yallig'lanish markerlari, immun javob omillari va og'iz mikrobiotasining yurak-qon tomir tizimiga ta'sirini molekulyar darajada o'rganish yangi diagnostik va profilaktik imkoniyatlarni ochib berishi mumkin.

4. Yuqori xavf guruhlarida alohida tadqiqotlar

Qandli diabet, arterial gipertenziya va surunkali yurak yetishmovchiligi bilan og'rigan bemorlarda og'iz bo'shlig'i gigiyenasining yurak-qon tomir prognoziga ta'sirini baholash alohida ahamiyatga ega.

5. Multidissiplinar va sog'liqni saqlash tizimi darajasidagi tadqiqotlar

Kardiologlar, terapevtlar va stomatologlar hamkorligiga asoslangan integratsiyalashgan profilaktik dasturlar samaradorligini baholash sog'liqni saqlash tizimida yangi yondashuvlarni joriy etishga xizmat qilishi mumkin.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Qu H, Zhang S. Association of cardiovascular health and periodontitis: a population-based study. BMC Public Health. 2024;24:438. [SpringerLink](#)
2. Luo X-nian, Luo X-yi. Association of periodontal disease with risk atrial fibrillation: systematic review. BMC Oral Health. 2025;25:1756. [SpringerLink](#)
3. Hashmat Gul et al. Relationship between cardiovascular diseases and periodontal disease – A systematic review. Life and Science. 2025;6(2):274-283. [Лайф и Наука](#)

4. Saleh Zaid Alshehri et al. The association between periodontal disease and cardiovascular disease risk: a systematic review. J Int Crisis Risk Commun Res. 2024;7(S10):733-744. [Кризисы и рискованное общение](#)
5. Periodontal disease and atherosclerotic cardiovascular disease: A scientific statement (AHA, 2025). [Аха Журналы](#)
6. Periodontal disease and cardiovascular disease: umbrella review. BMC Oral Health / PubMed. 2024. [Springer Nature Link+1](#)
7. Risk correlates of cardiovascular diseases, diabetes, and periodontal diseases: cross-sectional study (BMC Oral Health 2025). [Springer Nature Link](#)
8. Frontiers bibliometric analysis: Association between periodontal disease and atherosclerosis. Frontiers Cardiovasc Med. 2024. [Frontiers](#)
9. Oral-Systemic Health Connections: Evidence Linking Periodontitis with Cardiovascular and Metabolic Diseases. J Dent Care. 2024. [Research Corridor](#)
10. Orlandi et al. Gum disease treatment slows carotid artery thickening — Clinical trial, European Heart Journal (2025). [Live Science](#)
11. Periodontitis and cardiovascular disease as a shared clinical challenge in patient care (Biol Clin Sci Res J). 2023. [BCSRJ](#)
12. Studies addressing periodontal microbiota and systemic inflammation (e.g., P. gingivalis, Periodontal Pathogens and Their Association with Cardiovascular Diseases, 2025). [Academia Open](#)
13. Meta-analysis of periodontal disease and CVD risk indicators (systematic/observational data). [SpringerLink](#)
14. Effects of oral inflammatory diseases on atrial fibrillation: systematic review, Int J Clin Pract. 2023 (cited within AF review). [SpringerLink](#)
15. Park JH et al. Nationwide population-based study on periodontal disease and atrial fibrillation (cited in systematic review, 2023). [SpringerLink](#)